

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ

21. YÜZYILDAN CUMHURİYETE BAKIŞ BİLGİ ŞÖLENİ

5-6 KASIM 2003

E.Ü. EDEBİYAT FAKÜLTESİ KONFERANS SALONU
AÇILIŞ: 5 KASIM 2003 SAAT 10.00

*Doç. Dr. Nerin KÖSE
Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.
Öğretim Üyesi*

ATATÜRK İNKILAPLARI

AVRUPA BİRLİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Bugüne kadar Atatürk'ün devlet adamlığı, güzel sanatlara olan düşkünlüğü, askeri kimliği, kişiliği, ileri görüşlülüğü hakkında pek çok şey yazıldı, söylendi. Daha da yazılmaya devam edilecek. Kuşkusuz Ulu Önder Atatürk büyük bir komutan, iyi bir idareci; vatanına – milletine olan sevgisini herşeyden üstün tutan, hayatını ise bu uğurda tüketen bir kişi idi. Nitekim bizi Avrupa standartlarına yükseltmeyi hedefleyen, çeşitli konulardaki geri kalmışlığımızı gidermeye çalışan Ulu Önder'in reform niteliğindeki inkılaplarının Türkiye'nin bugünlere gelmesindeki rolü, inkar edilemez. Özellikle Avrupa Birliği'ne girmeye çalıştığımız bu günlerde söz konusu inkılapların değeri, daha da artmaktadır. Konuşmamız da bu merkezde olup, Atatürk'ün gerçekleştirdiği ve günümüzde de hızla sürdürülen yeniliklerin cinsiyet, ırk, din, dil ve etnik köken ayrımı yapılmaksızın bütün insanların eşit şartlarda bulunmalarını mevcut imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarını ve ortak değerlere sahip olmalarını (2000 yılı, ..., ss: 13-23) öngören küreselleşme oluşumu ve ihtiyacıyla Avrupa Birliği'nin esaslarıyla paralelliği yolundadır.

Bunlardan biri belki de en önemlisi Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesidir. Uzunca bir dönem devlet işleminde hakanın yanında yer alır ve onun onaylamadığı hiçbir yasa yürürlüğe girmezken (İnan, ss: 241-254) İslamiyet'in de tesiriyle sadece çocuklarına, eşine ve evine bakmakla yükümlü olduğu düşünülüp geri plana itilen Türk kadını Atatürk'ün, İsmet Paşa ile 191 arkadaşının önermesi üzerine 5 Aralık 1934'te Meclis'e getirip kabul ettirdiği "yirmi iki yaşını bitiren kadın – erkek her Türk mebus seçme; otuz yaşını bitiren kadın erkek her Türk mebus seçilme hakkına sahip olmuştur" şeklindeki bir

kanunla kendini yönetenleri seçme ve aynı makama oturma hakkını elde etmiştir (Altınar, s: 360).

Bugün Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma sürecinde 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen kriterlerin en önemli hususlarından birinin "kadınlara karşı olan ayrımcılığın kaldırılması" (2000 yılı....., s:20) ve "kadın ve erkeklere eşit iş, sağlık, güvenlik imkanı" ile "kadın – erkek eşitsizliğinin kaldırılması" (2000 yılı, s:39) olarak belirlendiği düşünülecek olursa bu anlamda Atatürk'ün "her bakımdan yükselmelerini sağlamak gerekir", "Dünyada hiçbir milletin kadını ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştı; milletimi kurtuluş ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim diyemez" dediği Türk kadını sosyal hayatın her alanında istediği değerli yeri almış; Türk Kadını, bazı milletlerden daha önce siyasi haklarını elde etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti ....., s:149) dediği Türk kadınına sağladığı sözkonusu hakların, bugün için değeri ortaya çıkmış olacaktır.

Bir başka husus ise Büyük Önder'in bütün insanların bir ve eşit olduğu konusundaki düşünce ve istekleridir. "Beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu saymak icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün unsurlar müteessir olur. ... Eğer devamlı sulh isteniyorsa, insan kitlelerinin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır" (Altınar, s: 409) diyen Atatürk bugün adına "küreselleşme" dediğimiz bütün insanların renk, ırk, dil ve din farklılıklarına bakılmadan eşit şartlar altında yaşayabilmelerini esas alan ihtiyacı ve gidişi, bundan neredeyse bir asır önce farketmiştir. 1999'da Helsinki'de yapılan ve Avrupa Birliği'nin esaslarından olan "... cinsiyet, ırk veya etnik köken, din veya inanç, sakatlık temelindeki her türlü ayrımcılığın kaldırılması" ve "tüm insanlara mesleki sağlık, güvenlik, halk sağlığı alanlarındaki mevzuatın Türkiye'nin iç hukukuna aktarılması (2000 Yılı ..., s: 20) prensipleri ile büyük bir paralellik gösteren düşünceleri, O'nun ileri görüşlülüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Atatürk'ün takvim, saat ve ölçü birimlerinde yaptığı değişiklikte de aynı görüş ve düşüncenin izlerini farketmemek mümkün değildir. Osmanlı

Devleti'nden beri süregelen ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam eden bu duruma göre Hicri Takvim yerine 26 aralık 1925'te Avrupa ülkelerinin kullandığı Miladi Takvim; güneşin batışına göre ayarlanan alaturka saat yerine milletlerarası saat sistemi; kilo, arşın endaze, okka gibi ağırlık ve uzunluk ölçülerinin yerine de "kilo" ve "metre" kabul edildi. Ulaşım, ticaret başta olmak üzere pekçok konuda uluslar arası kolaylık ve birliğin sağlanmasında ısrar eden Atatürk'ün siyasi, ekonomik, kültürel alanlarda (Türkiye Cumhuriyeti, s:147) büyük bir rahatlık sağlamakla kalmamış; yirmibirinci asırdaki dünya birliğinin kurulmasını daha yirminci yüzyıldan sezerek ülkelerini çağdaş uygarlık düzeyine oturtmayı hedeflemişti.

Atatürk'ün yeniliklerinden bir tanesi de eğitim ve kültür alanındaki inkılabıdır. "Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri öğretimin sınırı ne olursa olsun, ilk önce ve herşeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etme gereği öğretilmelidir" (Türkiye Cumhuriyeti..., s:133) ve "Türk Milleti, evlatlarına vereceği eğitimi okul ve medrese diye iki ayrı kuruluşa bırakamazdı" (Türkiye Cumhuriyeti... s: 134) diyen Atatürk 2 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesini, böylece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki bütün okulların Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmasını sağlamıştır. Böylece medreseler kaldırılmış, bütün okullarda Türkiye Cumhuriyetine görev ve sorumluluklarını bilen, milli benliğe yaraşır vatandaşlar yetişmesi amaçlanmıştır.

Ata'nın bu konudaki diğer yeniliği ise öğrenilmesi çok uzun zaman alan ve Avrupa ülkeleri ile iletişimimizi güçleştiren Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kabulüdür. "Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir... Bu ödevi yerine getirirken düşününüz ki bir milletin, bir toplumun yüzde onu, yirmisi okuma-yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır" (Türkiye Cumhuriyeti..., s:137) diyen Atatürk 1 Kasım 1928'de T.B.M.M. tarafından Latin harflerinin kabulünü sağlamıştır. Böylece eğitimde birlik, bütünlük yanında öğrenimde kolaylık sağlanmış; herkese fırsat eşitliği tanıyan bir eğitim şekli getirilmişti. Avrupa ile ekonomik bütünleşmenin gereklerinden biri olarak "Eğitimde Birlik,

Bütünlük İlkesi" (Tarihi Süreç..., s:179) yanında Avrupa Birliği'nin Topluluk Programlarına katılma yönünde "mesleki ve teknik öğrenimin oranının fazlalaştırılması" (2000 yılı..., s:69-70) prensipleri ile Avrupa işbirliğinin (COST) üyesi olan Türkiye'nin proje bazında 5. RTD Çerçeve Programı'na katıldığı bilim ve araştırma faaliyetlerinin üniversitelerde ağırlık kazandığı, AR-GE sektöründeki çabaların dikkati çekecek kadar çok olduğu (2000..., s:69) esasına uygunluk teşkil eden bu durum diğer ülkelerle olan çeşitli ilişkilerimizde büyük bir sirkülasyon sağlamış olup, Ata'nın bu konudaki sezgilerinin ise ne kadar güçlü olduğu ortaya çıkmıştır. Bütün bunlara "dili sadeleştirmeyi ve Türkçe olmayan kelimelerin yerine Türkçe'lerini bulup kullanmayı" düşünerek yabancı dilbilimcilerinin de davet edildiği Birinci Dil Kurultayını toplamasını (Altınar, s:398) da ekleyecek olursak Ulu Önder'in dünya milletleriyle her alanda birleşme ve bütünleşme çalışmalarını çok önceden görüp planladığı ortaya çıkacaktır.

Büyük Atatürk'ün büyük başka bir inkılabı ise Türk hukuku üzerinedir. Türk Milleti'ni diğer milletlerin arasında hak ettiği yere oturtmayı en kutsal amaç olarak benimseyen ve adaleti mülkün temeli olarak benimseyen Büyük Önder toplum huzurunu, rahatını, güvenini sağlamak üzere o zamanki adı "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" olan ve vatandaşların hak ve ödevlerini belirterek onların devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağlamış; 20 Ocak 1921'de TBMM tarafından kabul edilen anayasamızın bazı hükümlerinin değiştirmekten çekinmemiştir. Bu anayasaya 29 Ekim 1923'te eklettiği "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" maddesi ise O'nun Türk'e, Türk Milleti'ne olan büyük saygısını göstermeye yeterlidir. Özellikle dini karakterli "Mecelle" yerine ailede kadın ve erkeği eşit hale getiren, kadına tercih hakkı tanıyan, Türk Milleti'ni, toplumun en küçük birimi olan aile hukukunu koruyarak yüceltmeyi hedefleyen büyük Atatürk (Türkiye Cumhuriyeti..., ss:131-133) AB'nin katılım ortaklığı için şart koştuğu "Topluluk hukuku ile adalet ve içişleri alanlarındaki uygulamaların paralelliği konusunda eğitim programlarının geliştirilmesi" (2000 yılı..., s:21) ilkesinin gereklerini Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, (Türkiye Cumhuriyeti..., s:135) çıkarılmasını sağlayarak (Türkiye Cumhuriyeti..., s:133)

yıllar öncesinden yerine getirmiş; bu alanda da milletini Avrupa standartlarına taşımakta gecikmemiştir.

“Medeniyetin emir ve gereklerini yapmak, insan olmak için yeterlidir” (Türkiye Cumhuriyeti..., s:145) diyen Atatürk Türk Milleti’ni bütün anlam ve görünüşüyle de medeni bir toplum haline getirmek istemekteydi. Uzun yıllar yurt edinme, savaşlar, göç vb. sebeplerle halkın farkına varamadığı giyim-kuşam meselesine eğilmesindeki amaç buydu. Ata halkını, Avrupalı görmek istemekteydi. Bu sebeple 24 Ağustos 1924’te Kastamonu ve İnebolu’da kaptığı konuşmalarda “Fikrimiz, zihnimiz tepeden tırnağa medeni olacaktır. Medeni ve milletlerarası kıyafet, milletimiz için de layık bir kıyafettir; onu giyeceğiz” (Türkiye Cumhuriyeti..., s:146) diyerek 1925 ve 1934’te çıkarılan kanunlarla giyim konusunda da dünya milletleriyle aramızda beraberlik sağlanmış oldu.

Sadece birkaçını aldığımız yeniliklerden de anlaşılacağı üzere Atatürk’ün Türk’e, Türk Milleti’ne olan bağlılığını göstermenin yanısıra onu dünya milletleriyle olan ilişkilerini uyum içinde sürdürmesini de hedef edinmiştir ve yeniliklerinin hepsi de buna yöneliktir. O, birgün bütün dünya milletlerinin pekçok konuda ortak paydada buluşmak ihtiyacını duyacaklarını sezmişti. Bu düşüncesini de Atatürk SSCB Büyükelçiliği’nde verilen bir şölende Anadolu’da kazandığı savaşlarla Asya’da da, Afrika’da da üçüncü dünya ülkelerine öncülük ettiğini “Şark milletleri kendi iradeleri, kendi hisleri ile hareket etmiyorlardı. Onların başlarında birtakım müstebit, keyfi hareket eden çarlar, hüdavendiler vardı... Biz onların hepsini yırtacağız ve yeni bir tarih yapacağız” (Altınar, s:409) diyerek açıklamıştır. Bugün adına “Küreselleşme” dediğimiz ve bütün insanların eşit şart ve haklara sahip olmasını hedefleyen gelişmeyi O, daha XX. yy.dan görmüştü. İzlerini XIII. yy.da Mevlana’nın “Gene gel, gene gel, her ne isen olduğun gibi gene gel. Hakk’ı tanımıyorsan, ateşe tapıyorsan, puta tapıyorsan gene gel... (Can, 83 nolu rübai) ile yine aynı yüzyılın ünlü halk şairi Yunus’un:

Yetmiş iki milletin hem mâşukı ol durur

.....

Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan

Halka müderris ise hakikatte âsidir (Yunus Emre..., s:33) ve

Sen sana ne sanursan ayruğa da anı san (Yunus Emre..., s:131) sözlerinde gördüğümüz üzere bu düşünce, Atatürk'ün büyük bir hümanist olmasıyla da ilgilidir. O'na göre bütün insanlar bir ve eşittir. Bu sebeple üstün vasıflara ve her güzel şeye layık olduğunu düşündüğü Türk Milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için bütün ömrünü feda etmiş; gerçekleştirdiği değişimleri de bu yolda şart olarak görmüştür. .

Kısacası Atatürk, doğru hedefe şaşmaz nişancılığıyla ateş etmiştir.

Hemen belirtmeliyiz ki amacımız "Avrupa Birliği"nin, "Küreselleşme"nin fayda ya da zararlarını savunmak değil; Atatürk'ün, Atatürkçülüğün dünyanın bugün içinde bulunduğu gelişmelerle olan yakınlığını vurgulamaktır.

NOTLAR

2000 Yılı Genişleme Stratejisi 2000. Ankara: Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği.

İNAN, Abdülkadir;

Makaleler ve İncelemeler "Orun ve Ülüş", 1968, Ankara: TTK Basımevi.

ALTINER, Afnî;

Her Yönüyle Atatürk (Genişletilmiş İkinci Baskı), 1981, İstanbul: İstanbul Barış Kütüphanesi (100. Atatürk Yılı. Özel Basım)

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük III. 1989: Ankara, TTK Basımevi.

Tarihi Süreç İçerisinde Avrupa ile İktisadi Bütünleşme Sorunu, 1999. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü (Tarihi Süreç İçerisinde Avrupa ile İktisadi Bütünleşme Sorunu Semineri).

TİMURTAŞ, Faruk K.;

Yunus Emre Divanı, 1972, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

CAN, Şefik;

Hız. Mevlana'nın Rubailerini, 1990, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2752. yayımlar Dairesi Başkanlığı, Sanat – Edebiyat Eserleri Dizisi: 365-120.